Eiropas Savienības
Oficiālais Vēstnesis

LV
C sērija

C/2025/6743

22.12.2025.

Komisijas paziņojums par atbalstu Direktīvas 2009/148/EK par darba ņēmēju aizsardzību pret risku, kas saistīts ar pakļaušanu azbesta iedarbībai darba vietā, kura grozīta ar Direktīvu 2023/2668, īstenošanā

(C/2025/6743)

1. Ievads

ES stratēģiskais satvars par drošību un veselības aizsardzību darbā 2021.–2027. gadam ([1]) ("ES darba aizsardzības stratēģiskais satvars") tiecas Eiropas sociālo tiesību pīlāra ([2]) 10. principu par darba ņēmēju tiesībām uz augsta līmeņa veselības aizsardzību un drošību darbā pārvērst konkrētās darbībās. Lai palīdzētu sasniegt ES darba aizsardzības stratēģiskā satvara galveno mērķi, proti, novērst ar darbu saistītus nāves gadījumus un slimības, viena no satvara prioritātēm ir novērst ar darbu saistītu eksponētību azbestam.

Vēža uzveikšana ir viena no Savienības prioritātēm. Komisija ir apņēmusies efektīvi samazināt eksponētību kancerogēnām vielām, piemēram, azbestam, un tādējādi būtiski veicina vēža profilaksi saskaņā ar Eiropas Vēža uzveikšanas plāna ([3]) mērķiem.

Azbests ir bīstama, vēzi izraisoša viela ([4]), kas joprojām ietekmē daudzus darba ņēmējus dažādās nozarēs, kurās eksponētības risks joprojām ir augsts, to vidū būvniecībā, kalnrūpniecībā, karjeru izstrādē, inženiertehniskajā būvniecībā, atkritumu apsaimniekošanā vai kuģu, vilcienu, gaisa kuģu, transportlīdzekļu un iekārtu apkopē, kā arī neatliekamās palīdzības dienestos, piemēram, ugunsdzēsībā. Tiek lēsts, ka Savienībā azbestam aizvien ir eksponēti 4,1–7,3 miljoni darba ņēmēju ([5]).

Ir zināms, ka arodekspozīcija azbestam nopietni ietekmē veselību. Ieelpojot gaisā esošās azbesta šķiedras, tās var izraisīt nopietnas slimības, piemēram, mezoteliomu un plaušu vēzi. No eksponētības brīža vidēji paiet 30 gadi, līdz parādās pirmās slimības pazīmes, un šie veselības stāvokļi galu galā var izraisīt ar darbu saistītus nāves gadījumus. Eksponētība azbestam ir viens no galvenajiem arodvēža cēloņiem Savienībā, proti, 78 % no arodvēža gadījumiem un 88 % no plaušu arodvēža gadījumiem, ko dalībvalstis atzinušas par saistītiem ar šo eksponētību ([6]).

Azbests gadu desmitiem visā Eiropā tika plaši izmantots visdažādākajos lietojumos, jo īpaši būvniecībā, radot mantojumu, kas joprojām apdraud sabiedrības veselību un kavē centienus nodrošināt drošu un veselīgu darba vidi eksponētajiem darba ņēmējiem. Lielāka darba ņēmēju aizsardzība pret eksponētību azbestam ir īpaši svarīga Eiropas zaļā kursa kontekstā, jo energoefektivitātes renovācija ir būtiska tā mērķu sasniegšanai ([7]). Renovācijas viļņa stratēģijas ([8]) mērķis ir līdz 2030. gadam divkāršot energorenovācijas gada rādītāju. Tomēr, tā kā daudzas ēkas ar zemu energoefektivitāti satur azbestu, renovācijas tempa paātrināšana varētu ievērojami palielināt to cilvēku skaitu, kuri ir pakļauti ar azbestu saistītiem veselības apdraudējumiem, jo ēkās esošais azbests varētu tikt atbrīvots renovācijas darbu laikā. Paredzams, ka azbestam eksponēto darba ņēmēju skaits līdz 2030. gadam katru gadu palielināsies par 4 % ([9]). Turpmāka rīcība ar mērķi pārvaldīt riskus, ko rada eksponētība, ir būtiska, lai aizsargātu darba ņēmējus no slimībām, veicinātu viņu labbūtību un palīdzētu stiprināt Eiropas veselības savienību.

([1]) Komisijas paziņojums par ES stratēģisko satvaru par drošību un veselības aizsardzību darbā 2021.–2027. gadam. Darba aizsardzība mainīgā darba pasaulē (COM/2021/323 final).
([2]) Eiropas sociālo tiesību pīlārs. Iestāžu kopīgā proklamācija (OV C 428, 13.12.2017., 10. lpp.).
([3]) Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei"Eiropas Vēža uzveikšanas plāns" (COM(2021) 44 final).
([4]) *Arsenic, Metals, Fibres, and Dusts, IARC Monographs on the Evaluation of Carcinogenic Risks to Humans Volume 100C.*
([5]) *Study on collecting information on substances with the view to analyse health, socio-economic and environmental impacts in connection with possible amendments of Directive 98/24/EC (Chemical Agents) and Directive 2009/148/EC (Asbestos). Final report for asbestos.*
([6]) Komisijas Paziņojums par darbu virzību uz azbestu nesaturošu nākotni:Eiropas pieeja ar azbestu saistītu veselības apdraudējumu risināšanā (COM(2022) 488 final).
([7]) Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Eiropadomei, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Eiropas zaļais kurss" (COM/2019/640 final)..
([8]) Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Eiropas Renovācijas vilnis – par zaļākām ēkām, jaunām darbvietām un labāku dzīvi" (COM/2020/662 final).
([9]) Pamatojoties uz pašreizējiem paziņojumiem, azbestu saturošu atkritumu daudzuma palielināšanās tendenci, sertificēto darbinieku skaitu un azbesta cementa materiālu (70–80 % azbesta ES) kalpošanas laiku. Avots: *RPA* (2021) ārējais pētījums, sk. 7. zemsvītras piezīmi.

Pēdējo 40 gadu laikā Savienība ir veikusi būtiskus pasākumus, lai sākotnēji ierobežotu un galu galā aizliegtu jebkādu azbesta izmantošanu. Laikā no 1983. ([10]) līdz 1985. gadam ([11]) tā ierobežoja sešu veidu azbesta šķiedru izmantošanu. 1991. gadā ES aizliedza laist tirgū un izmantot piecus no minētajiem veidiem ([12]), kā arī izmantot krizotilazbestu ražojumos, ko cita starpā plaši izmanto būvniecības nozarē ([13]). Ar Komisijas Direktīvu 1999/77/EK ([14]) tika aizliegta visu sešu veidu azbesta šķiedru izmantošana un laišana tirgū, un aizliegums stājās spēkā 2005. gadā. Minētā direktīva tika atcelta ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada Regulu (EK) Nr. 1907/2006 ([15]), kas aizvien aizliedz izmantot jebkādu tīši pievienotu azbestu. Direktīvas XVII pielikuma 6. ierakstā ir noteikts, ka azbesta šķiedru, kā arī maisījumu un izstrādājumu (kuros azbesta šķiedras ir tīši pievienotas) ražošana, laišana tirgū un izmantošana Savienībā ir aizliegta. Darba ņēmēju aizsardzība pret risku, kas saistīts ar eksponētību azbestam darba vietā, ir atzīta ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2009/148/EK ([16]), ar kuru kodificēja un atcēla Padomes Direktīvu 83/477/EEK ([17]), Padomes Direktīvu 91/382/EEK ([18]) un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2003/18/EK ([19]).

Šodien Savienība aizvien ir stingri apņēmusies atbalstīt dalībvalstis kvalitatīvu darbvietu radīšanā un veicināšanā, vienlaikus uzlabojot taisnīgus darba nosacījumus, lai aizsargātu darba ņēmēju drošību un veselību. Šā mērķa kodols ir Direktīvas 2009/148/EK 2023. gada grozījums. Šis jaunākais Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2009/148/EK

([10]) Ierobežojumi krokidolīta lietošanai: Padomes Direktīva 83/478/EEK (1983. gada 19. septembris), ar ko piekto reizi groza (azbesta) Direktīvu 76/769/EEK par dalībvalstu normatīvo un administratīvo aktu tuvināšanu attiecībā uz dažu bīstamu vielu un preparātu tirgū laišanas un lietošanas ierobežojumiem (OV L 263, 24.9.1983., 33. lpp.), ar ko attiecībā uz azbestu ievieš ierobežojumus Padomes Direktīvā 76/769/EEK (1976. gada 27. jūlijs) par dalībvalstu normatīvo un administratīvo aktu tuvināšanu attiecībā uz dažu bīstamu vielu un preparātu tirgū laišanas un lietošanas ierobežojumiem (OV L 262, 27.9.1976., 201. lpp.).

([11]) Ierobežojumi krizotila, amozīta, antofilīta, aktinolīta un tremolīta lietošanai rotaļlietās, izsmidzināmos līdzekļos vai pulverveidā, izolācijas ierīcēs, krāsās un lakās: Padomes Direktīva 85/610/EEK (1985. gada 20. decembris), ar ko septīto reizi (azbests) groza Direktīvu 76/769/EEK par dalībvalstu normatīvo un administratīvo aktu tuvināšanu attiecībā uz dažu bīstamu vielu un preparātu tirgū laišanas un lietošanas ierobežojumiem (OV L 375, 31.12.1985., 1. lpp.).

([12]) Krokidolīts, amozīts, antofilīts, aktinolīts un tremolīts.

([13]) Noteiktas ierīces, krāsas un lakas, šķidrumu filtri, ceļa seguma materiāli, pildvielas un hermētiķi, zema blīvuma izolācijas vai skaņas izolācijas materiāli, gaisa filtri un gāzes filtri, plastmasas grīdu un sienu segumu pamatnes/izolācijas materiāli, tekstilmateriāli (ar pagaidu izņēmumu attiecībā uz diafragmām) un jumtu filcs.

([14]) Komisijas Direktīva 1999/77/EK (1999. gada 26. jūlijs), ar ko sesto reizi tehnikas attīstībai pielāgo I pielikumu Padomes Direktīvai 76/769/EEK par dalībvalstu normatīvo un administratīvo aktu tuvināšanu attiecībā uz dažu bīstamu vielu un preparātu tirgū laišanas un lietošanas ierobežojumiem (azbests) (OV L 207, 6.8.1999., 18. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/1999/77/oj), vairs nav spēkā, transponēšanas termiņš ir 2005. gada 1. janvāris.

([15]) Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 1907/2006 (2006. gada 18. decembris), kas attiecas uz ķimikāliju reģistrēšanu, vērtēšanu, licencēšanu un ierobežošanu (*REACH*), un ar kuru izveido Eiropas Ķimikāliju aģentūru, groza Direktīvu 1999/45/EK un atceļ Padomes Regulu (EEK) Nr. 793/93 un Komisijas Regulu (EK) Nr. 1488/94, kā arī Padomes Direktīvu 76/769/EEK un Komisijas Direktīvu 91/155/EEK, Direktīvu 93/67/EEK, Direktīvu 93/105/EK un Direktīvu 2000/21/EK (OV L 396, 30.12.2006., 1. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2006/1907/oj).

([16]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009/148/EK (2009. gada 30. novembris) par darba ņēmēju aizsardzību pret risku, kas saistīts ar pakļaušanu azbesta iedarbībai darba vietā (kodificēta versija) (OV L 330, 16.12.2009., 28. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2009/148/oj).

([17]) Padomes Direktīva 83/477/EEK (1983. gada 19. septembris) par darba ņēmēju aizsardzību pret risku, kas saistīts ar pakļaušanu azbesta iedarbībai darba vietā (otrā atsevišķā direktīva saskaņā ar Direktīvas 80/1107/EEK 8. pantu) (OV L 263, 24.9.1983., 25. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/1983/477/oj).

([18]) Padomes Direktīva 91/382/EEK (1991. gada 25. jūnijs), ar ko groza Direktīvu 83/477/EEK par darba ņēmēju aizsardzību pret risku, kas saistīts ar pakļaušanu azbesta iedarbībai darba vietā (otrā atsevišķā direktīva Direktīvas 80/1107/EEK 8. panta nozīmē) (OV L 206, 29.7.1991., 16. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/1991/382/oj).

([19]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2003/18/EK (2003. gada 27. marts), ar kuru groza Padomes Direktīvu 83/477/EEK par darba ņēmēju aizsardzību pret risku, kas saistīts ar azbesta iedarbību darba vietā (dokuments attiecas uz EEZ) (OV L 97, 15.4.2003., 48. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2003/18/oj).

grozījums, kas izdarīts ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2023/2668 ([20]) un ar ko pārskatīja azbesta arodekspozīcijas robežvērtību (no 0,1 līdz 0,01 šķiedru uz kubikcentimetru) ([21]), palīdz nodrošināt darba ņēmēju veselības un drošības lielāku aizsardzību, jo īpaši pret šīm ļoti kancerogēnajām vielām. Šim paziņojumam pievienotās pamatnostādnes ([22]) ir turpinājums Komisijas paziņojumam par azbestu nesaturošu nākotni, kā arī Direktīvas 2009/148/EK grozījumam.

Šajā sakarā Direktīvas (ES) 2023/2668, ar ko groza Direktīvu 2009/148/EK, 29. apsvērumā ir uzsvērts, cik svarīgi ir ne vēlāk kā divus gadus pēc tās spēkā stāšanās dienas izstrādāt un izdot pamatnostādnes, kas atvieglotu Direktīvas 2009/148/EK īstenošanu.

Pamatnostādnes galu galā ļaus Savienībai efektīvāk reaģēt uz nepieciešamību labāk aizsargāt darba ņēmējus no eksponētības azbestam, sniedzot piemērus par to, kā ar šo bīstamo vielu būtu jārīkojas praksē. Tās arī palīdzēs sasniegt ES Konkurētspējas kompasa ([23]) mērķus, kas it īpaši paredz palielināt lēmumu pieņemšanas tempu un kvalitāti, vienkāršojot Savienības satvarus un noteikumus. Turklāt pamatnostādnes arī palīdz sasniegt mērķus, kas noteikti Komisijas paziņojumā par īstenošanu un vienkāršošanu ([24]), jo tās uzlabos Direktīvas 2009/148/EK īstenošanu, padarot tajā minētos noteikumus ieinteresētajām personām skaidrākus, vieglāk saprotamus un ātrāk īstenojamus.

2. **Mērķi**

Savienības mēroga pamatnostādnes rīcībai ar azbestu ir izstrādātas, lai veicinātu uzņēmumu atbilstību un atbalstītu dalībvalstu izpildes centienus, un to galvenais mērķis ir aizsargāt darba ņēmējus. Lai nodrošinātu atbilstību, dalībvalstis, darba devēji (jo īpaši mazie un vidējie uzņēmumi, kas veido 99 % no visiem ar azbestu strādājošajiem uzņēmumiem ([25])), sociālie partneri un darba ņēmēji saņems šo papildu atbalstu.

Pamatnostādņu mērķis ir:

— palīdzēt ieinteresētajām personām pārvaldīt ar azbestu saistītos veselības un drošības riskus darbā, ņemot vērā jaunākās juridiskās, zinātniskās un tehnoloģiskās norises, tostarp Direktīvas 2009/148/EK 2023. gada grozījumu;

— palielināt darba devēju un darba ņēmēju informētību par riskiem, kas saistīti ar rīkošanos ar azbestu saturošiem materiāliem;

— veicināt plašāku labas prakses pieņemšanu visās dalībvalstīs, sniedzot pārskatu par azbesta pārvaldības stratēģijām darbavietā;

— samazināt atšķirības saistībā ar piekļuvi norādījumiem, sniedzot papildu informāciju par labu praksi ieinteresētajām personām visā Savienībā, tostarp dalībvalstīs, kurās ir pieejams mazāk norādījumu.

Pamatnostādnēs ir sniegts pārskats par labu praksi azbesta pārvaldībai darba vietā, izklāstot praktiskus veidus, kā samazināt darba ņēmēju eksponētību azbestam. Šajās pamatnostādnēs izklāstītā labā prakse tiek piedāvāta kā piemērs, un to nevajadzētu uzskatīt par vienīgo līdzekli Savienības darba drošības un veselības aizsardzības tiesību aktu īstenošanai. Pamatnostādnes ir izstrādātas visu veidu organizācijām — gan publiskām, gan privātām — neatkarīgi no to lieluma, un tās aptver plašu nozaru loku.

([20]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2023/2668 (2023. gada 22. novembris), ar ko groza Direktīvu 2009/148/EK par darba ņēmēju aizsardzību pret risku, kas saistīts ar pakļaušanu azbesta iedarbībai darba vietā (OV L, 2023/2668, 30.11.2023.,, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2023/2668/oj).

([21]) Direktīvas 2009/148/EK jaunajā 8. pantā ir noteikts: "1. Līdz 2029. gada 20. decembrim darba devēji nodrošina, ka neviens darba ņēmējs netiek pakļauts tādai azbesta koncentrācijai gaisā, kas pārsniedz 0,01 šķiedru uz cm^3, aprēķinot vidējo daudzumu astoņās stundās (*TWA*). 2. No 2029. gada 21. decembra darba devēji nodrošina, ka neviens darba ņēmējs netiek pakļauts tādai azbesta koncentrācijai gaisā, kas pārsniedz: a) 0,01 šķiedru uz cm^3, aprēķinot *TWA* astoņās stundās saskaņā ar 7. panta 7. punkta otro daļu; vai b) 0,002 šķiedras uz cm^3, aprēķinot *TWA* astoņās stundās."

([22]) SWD(2025)400, https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/document/70526012-b741-4092-ab52-3bae8de2a1b0_en.

([23]) Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Eiropadomei, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "ES Konkurētspējas kompass" (COM(2025) 30).

([24]) Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Vienkāršāka un ātrāka Eiropa:paziņojums par īstenošanu un vienkāršošanu" (COM(2025) 47 final).

([25]) Avots:*RPA* (2021) ārējais pētījums, sk. 7. zemsvītras piezīmi.

Visas ieinteresētās personas, to vidū arodbiedrības, darba devēju organizācijas, uzņēmumi, valsts iestādes un darba aizsardzības eksperti, tiek mudināti izmantot un izplatīt šīs pamatnostādnes pēc iespējas plašāk.

3. **Struktūra**

Pamatnostādnes ir strukturētas moduļos, kas ļauj lasītājiem koncentrēties uz īpaši interesējošiem tematiem. Tās ir iedalītas divās daļās:

— pirmās 12 sadaļas aptver vispārīgus tematus un attiecas uz visām eksponētības situācijām, sniedzot informāciju par azbesta pārvaldību kopumā;

— pēdējās piecās sadaļās ir aplūkotas konkrētas situācijas, kas saistītas ar eksponētību azbestam, sniedzot nozarei specifiskus norādījumus par to, kā ar azbestu var droši rīkoties, attiecīgā gadījumā dodot atsauces uz vispārīgajām sadaļām.

4. **Plaša apspriešanās ar ieinteresētajām personām**

Pamatnostādnes tika izstrādātas, plaši iesaistot ieinteresētās personas, piemēram, arodbiedrības, darba devēju organizācijas, uzņēmumus, valsts iestādes un darba aizsardzības ekspertus. Tas ietvēra šādas darbības:

— 187 esošo norādījumu dokumentu apzināšana dalībvalstu, Savienības un starptautiskā līmenī, no kuriem 91 dokuments tika novērtēts kā potenciāli būtisks un tika sīki izskatīts;

— 10 tiešsaistes darbsemināru organizēšana, kuros piedalījās vairāk nekā 850 dalībnieku, katrā darbseminārā pievēršoties dažādām pamatnostādņu aptvertajām jomām;

— aicinājuma sniegt komentārus par pamatnostādņu pirmo projektu izsludināšana, kā rezultātā tika saņemtas vairāk nekā 500 atbildes un atsauksmes no vairāk nekā 130 ieinteresētajām personām no dažādām nozarēm;

— daudzu diskusiju rīkošana ar ieinteresētajām personām nolūkā izstrādāt labas prakses gadījumu izpēti;

— 20 izmēģinājuma diskusiju, arī deviņu objektu apmeklējumu, organizēšana ar ieinteresētajām personām, kas iesaistītas dažādās ar eksponētību azbestam saistītās situācijās un darbībās.

Plašā apspriešana ir nodrošinājusi, ka pamatnostādnes ir balstītas uz jaunākajām zināšanām, ir praktiskas un reālistiskas un atbilst lietotāju vēlmēm un vajadzībām.

Šo pamatnostādņu izstrādes procesam cieši sekoja pārstāvji no valstu valdībām, darba devēju un darba ņēmēju organizācijām, kas ietilpst trīspusējās Darba drošības un veselības aizsardzības padomdevējas komitejas Ķīmisko vielu darba grupā, kā arī attiecīgie Komisijas dienesti.

5. **Publicēšana un izplatīšana**

Šis paziņojums tiks publicēts *EUR-Lex* tīmekļa vietnē ([26]). Paziņojums un tam pievienotās pamatnostādnes arī tiks publicētas un izklāstītas Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūras tīmekļa vietnē, kā arī izplatītas un popularizētas ar Vecāko darba inspektoru komitejas, Eiropas sociālo partneru (arodbiedrību un darba devēju pārstāvju) un Darba drošības un veselības aizsardzības padomdevējas komitejas starpniecību.

([26]) *EUR-Lex* ir oficiāls tiešsaistes portāls, kas nodrošina bezmaksas piekļuvi Eiropas Savienības tiesību aktiem.